

J. de Guignes

HUNLARIN, TÜRKLERİN, MOĞOLLARIN

VE DAHA SÂİR BATI TATARLARININ

TARİH-İ UMÛMÎSİ

1

Mütercimi:
Hüseyin Cahit

1923-1925 Yılları arasında, İstanbul, Tanin Matbaasında basılmış olan sekiz
cilt ve toplam olarak 3758 sayfalık Osmanlıcasından

Yayına Hazırlayan:
Erol Kılınç

YAYIN NU: 1283
KÜLTÜR SERİSİ: 743

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-648-2 978-605-155-647-5 (Tk)

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 2018
2. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: İskender Türe

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak ve Cilt: Derya Mücellit Tel: (0212) 501 02 72

Baskı: ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Göztepe mah. Kazım Karabekir cad. No: 32
Mahmutbey-Bağcılar/İSTANBUL
Tel: (0212) 446 38 88 Pbx • Faks: (0212) 446 38 90
Sertifika Numarası: 10766

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akade-
mik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen
alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğal-
tılamaz ve yayımlanamaz.

HAZIRLAYANIN NOTU

Bu kitap, Ziya Gökalp'in tavsiyesi üzerine, Hüseyin Cahit (Yalçın) tarafından tercüme edilip 1923-1925 yıllarında İstanbul'da Yeni Matbaada 8 cilt halinde yayınlanmıştır. Kitabın yayınlanması esnâsında meşhur târihçi, hocalarımızın da hocası durumunda olan rahmetli Mükremin (Halil Yınanç) hoca tarafından da tashih edilmiş, yer yer küçük ikazlar, notlar ve düzeltmeler –ekseriya ismi de konularak yapılmıştır. Biz Osmanlıcasından bugünkü yazıya aktardık ve bazı kullanımdan düşmüş tabirleri bugünün Türkçesiyle karşılıklarını yazarak, zaman zaman da [...] köşeli parantez içinde zikrederek yayına hazırladık. Kitap bütünüyle Türk Âleminin târihini ele alan ilk eser olması itibarıyla tarihle ilgilenen çevrelerde, yayınlarda sık sık adı edilen ve ama tercüme edilmişinin üzerinden neredeyse bir asır geçtiği halde hâlâ ciddî bir yayını yapılmamış olan bir büyük eserdir. Yayınlandığı târih dikkate alındığında Türkçeye ne kadar geç tercüme edildiği de dikkat çekicidir: 1750'de yayınlanan eser 173 yıl sonra, Ziya Gökalp'in tavsiye ve teşviki ve Hüseyin Cahit Bey'in gayret ve himmetiyle dilimize çevrilmiştir. Elbette bugünkü tarihî kaynakların pek çoğunun henüz bilinmiyor olmasından, Orhun kitabelerinin, *Divânu Lügati't-Türk*'ün, *Kutadgu-Bilig*'in ve daha bir çok kaynakların henüz meçhul bulunmasından dolayı bugünkü bilgilerimizle örtüşmeyen pek çok malumat ihtiva ediyorsa da, Türk târihiyle meşgul olanların yine de ilk el atacakları eserlerden biri olduğu için bugün yayınlanmasının pek faydalı bir iş olacağını düşünerek bu kitabı hazırladık. Metne çok az müdahale ettik; bu müdahalelerimizi de [...] köşeli parantezler ve dipnotlarda [Yay. Notu.] veya [E.K.] rumuzuyla işaret ettik. Müellifin

FİHRİST

BİRİNCİ CİLT

Büyük Tataristan'ın Tasvî-i Ahvâli	19
--	----

BİRİNCİ BÂB

Hami Ülkesi ve civarları	25
Leu-lan Ülkesi ve civarları	29
Yu-tien Ülkesi ve civarları	32
Şao-çe Ülkesi ve civarları	37
So-le Krallığı ve civarları	38
Kiu-tsu Krallığı ve civarları	40
Yen-çi Krallığı ve civarları	44
Çe-su Ülkesi ve civarları	48

İKİNCİ BÂB

İmaus'un Öte Tarafındaki Şitistan

Niu-çe Tatarları	61
Ou-leang-ho Ülkesi	67
Şe-goei Ülkesi	68
Hyung-nu Ülkesi	72
O-siunlar Memleketi	80

ÜÇÜNCÜ BÂB

İmaus'un Bu Tarafındaki Şitistan ve Asya Samartyası

Kam-kyu Ülkesi ve civarları	85
Yen-tsai Ülkesi ve civarları	94
Tao-on Ülkesi ve civarları	97
Ta-yue-şi Ülkesi ve civarları	104

BİRİNCİ KİTAP

113-217

M.Ö. 620'nci seneden M.S. 93'üncü seneye kadar Kadîm Hunların ve Tanjularının yahut İmparatorlarının târihi – Çin'de ve batı taraftaki fütûhatları – İli nehri yakınında O-siun Krallığı – Yue-şi'nin Baktriyân Ülkesine göçmesi – Çinlilerin Hunlar İmparatorluğuna ve Hazar Denizine doğru seferleri – Hunların Kuzey ve Güney Olmak Üzere Ayrılması – Güney Hunları'nın çökmesi.

İKİNCİ KİTAP

219-287

- 1- Çin hudutları üzerinde Güney Hunlarının târihi – İmparatorları ve Çinlilerle muhârebeleri (M.Ö. 48 tarihinden 277 tarihine kadar) – Sibiryâ'dan çıkmış olan Topa yahut Su-teo Tatarlarının teessüsü (351).
- 2- Han yahut İlk Çaolar adı verilen Hunların 279 senesinden 329 senesine kadar Çin İmparatorluğu dâhilinde târihleri – Çinlileri mukaddes kitapları yahut *King*'lerin fikirleri – Bu Hunların Çinlilerle ve Topa Tatarları ile muhârebeleri – Çin İmparatoru'nun ve pâyitahtının zaptı – Tsün İmparatorluk âilesinin kurulması – Hanların yahut İlk Çaoların çöküşü (384).

İKİNCİ CİLT

ÜÇÜNCÜ KİTAP

291-350

- 1- Çao denilen Hunların miladî 319 târihinden 352 târihine kadar Çin İmparatorluğu dâhilinde târihler – Bu Hunların Çinlilerle ve To-pa Tatarlarıyla muhârebeleri – Hindistan mabudu Fo'nun dini, bu feylesofun ve sâ mânîlerin mezhebi, hayatı, kitabının tercümesi – Çin'de Hıristiyanlığın izleri – Çin'de bir Hıristiyanın imparator ünvanını alması – Çaoların inkırâzı.
- 2- Hia denilen Hunların miladî 309 târihinden 431 târihine kadar Ortos ülkesinde târihleri – Çinlilerle ve To-pa Tatarlarıyla muhârebeleri – Bu Hunların inkırâzı.

- 3- Kuzey Leamların milâdî 397 târihinden 460 târihine kadar Şen-si vilayeti dâhilinde ve Ha-mi civarlarında târihleri – Çinlilerle ve To-pa Tatarlarıyla muhârebeleri – Uygur ülkesinde yerleşmeleri – Leamların ve Uygur hükümetinin inkırazı.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

351-427

- 1- Milâdî 91 târihinden 618 târihine kadar Batı Hunlarının târihleri – Kuzey Hunlarının Başkır ülkesinde yerleşmeleri – Alenlerin menşe'leri, Avrupa'ya akınları, İspanya'da yerleşmeleri – Küçük Buhârâ kıt'asında Çinlilerin muhârebeleri ve Roma İmparatorluğuna girmek tasavvurları – Hunların Çin'e doğru akınları – Siyen-pi ve To-pa Tatarlarının İmparatorluğu – Volga'nın batısında Hunların yerleşmesi; Avrupa'ya ve Roma İmparatorluğu'na geçmeleri, Panoniya kıt'asında yerleşmeleri – Attila; Gotlar ve Romalılarla muhârebeleri; Romalılarla râbitaları – Volga'nın batısında Uygurların yerleşmeleri – Hunların çöküşü.
- 2- 420 senesinden 531 târihine kadar Evtalit Hunlarının târihi – İran hükümdarlarıyla muhârebeleri.
- 3- Miladî 310 senesinden 799 senesine kadar Jeu-jen Tatarlarının târihi – Çinlilerle ve To-pa Tatarlarıyla muhârebeleri – Bu imparatorluğun çöküşü ve bu kavimlerin Avrupa'ya göçmeleri; Avrupa'da Avarlar namıyla maruf olmaları – Roma İmparatorluğuna akınları.

BEŞİNCİ KİTAP

429-508

Hun milletinin Türkler adı altında Tataristan'da tekrar kuruluşlarının târihi, mişladî 545 senesinden 744 senesine kadar – Çinliler, İranlılar ve Romalılarla muhârebeleri – Dinleri – Romalıların sefâret heyetleri – Bu Türklerin Batı ve Doğu olmak üzere bölünmeleri – Doğu Türkleri'nin çöküşü.- Sie-yen-to Tatarlarının târihi.

ALTINCI KİTAP

509-561

Batı Türklerinin târihi – Çinliler ve İranlılarla muhârebeler – Asya'nın kuzeyine akınlar – İran'ın Türkler tarafından fethi – Yezdcerd'in Ara-

plar tarafından mağlup edilmesi – Türkler nezdine firarı – Oğlunu tahta çıkarmak için Çin ordusunun yürüyüşü – Sie-yen-toların ve Kie-kia-soların imparatorluğu – Huzarlar – Patzinaslar – Uzlar yahut Türkmenler – Hogruvalar; Romalılarla muhârebeleri – Hongruvaların Panoni kıt'asında yerleşmeleri.

ÜÇÜNCÜ CİLT

YEDİNCİ KİTAP

565-592

Hoei-ke Türklerinin 629 milâdî senesinden 1043 senesine kadar târihleri – Doğu Türklerinin Çöküşü – Hoei-kelerin Çinlilerle ve Tibetlilerle muhârebeleri – Hoei-kelerin Çin İmparatorluğu'nu tekrar tesis etmeleri – Tataristan'da Manikiler, Tibetlilerin nüfûz ve satveti, Hoei-kelerin Mâverâünnehir'e geçişleri – Sâmânîlerin inkırâzı.

SEKİZİNCİ KİTAP

593-668

Şa-to yahut Bagargar [Dokuzoğuz] Türklerinin 657 milâdî senesinden 979 milâdî senesine kadar târihleri – Çin'de vukûa gelen ihtilallerin hülasası.

- 1- Şa-to Türklerinin Tsin nâmı altında Çin'in kuzey hudutlarında kuruluşları – Çinlilerle muhârebeler – Şa-to'lar tarafından Çin'in kuzey vilayetlerinin zaptı, Leamlar sülalesinin yıkılışı – Şa-tolar Çin imparatorları oluyorlar ve Tam namını alıyorlar – Hi-tanlar ve Tangutlar yahut Hia Kralları ile muhârebeler – Tsin sülalesi imparatorları tarafından Şa-to İmparatorlarının mahv edilmesi – Çin İmparatorluğu'nun pâyidar olması hakkında mülâhazalar.
- 2- Şa-to Türklerinin Han namı altında tekrar teessüs etmeleri – İmparator ünvanı altında Çin'e tekrar sâhip oluyorlar – Hi-tanlarla ve Çin'de kurulmuş diğer küçük krallıklarla muhârebeleri – Han'ların çıkarılması – Çin'in kuzeyinde Kuzey Hanları namı altında kurdukları diğer sülale – Hi-tanların yıkılışı, Niu-çe Tatarlarının kuruluşu, Hi-tanların Gürcistan'a geçişleri – Meşhur Songlar sülalesinin Çin'de kuruluşu ve bütün bu imparatorluğun aynı bir sülale altında birleşmesi.

BİRİNCİ CİLDİN DİZİNİ

669-719

Ođlumun Kütüphanesi

Tercümeleri kâmilten ikmal edilmiş olan eserler ber-vech-i âtidir [aşâğıdadır]:

İlim ve Din	Yazarı: Emile Butro
Hürriyet-i Vicdan	Yazarı: Léon Marilliere
İngiliz Tarih-i Edebiyatı	Yazarı: Hypolite Tain
Umumî Sosyoloji	Yazarı: Vilfredo Pareto
Sosyalist Meslekleri	Yazarı: Vilfredo Pareto
Din Hayatının İbtidâî Şekilleri	Yazarı: Durkheim
Sanayi-i Nefisenin Menşe'leri	Yazarı: [Yrjö] Hirn
İsa'nın Hayatı	Yazarı: Ernst Renan
Ruh ve Beden	Yazarı: [Alfred] Binet
Hayat ve Memat	Yazarı: Daster
Felsefe-i Lisan	Yazarı: Albert Dauzat
Tecrübi Pedagoji	Yazarı: Clapred
Tecrübe Üzerine Müesses Psikoloji	Yazarı: Haufding
Talim ve Terbiye	Yazarı: Paul BARET
Çocuklar Hakkında Asrî Fikirler	Yazarı: Binet
Asrî Devlet	Yazarı: Cain Heil
Aile İçinde Terbiye: Oğullarımız	Yazarı: Thomas
Aile İçinde Terbiye: Kızlarımız	Yazarı: Thomas
Menşe'-i Lisan	Yazarı: Muhtelif Muaharrirlerden
Türklerin Tarih-i Umumîsi	Yazarı: de Guignes

*
* *

Şerait-i İştira

Ođlumun Kütüphanesini teşkil edecek eserleri, görecekları rağbete göre, ayda birer cilt neşretmek istiyoruz. Kitaplar hep bir kıt'ada ve sağlam bir surette ciltli olarak Avrupa aşâr-ı ilmiyesi tarzında mevki-i intişara çıkarılacak ve birer liraya satılacaktır. On cilt hesabıyla abone kabul olunuyor. On cildin abone bedeli bir defada verilme şartıyla yedi, her ay muksitan [taksit olarak] tesviye edilmek şartıyla sekiz liradır.

TÜRKLERİN TARİH-İ UMÛMÎSİ

[Üç Teşekkür]

Türklerin bu tarih-i umûmîsini tercümeyle beni **Ziya Gökalp Bey** teşvik etti. Onun için burada onun ismini yâd etmeyi bir vazife adde-derim.

Tab'ı da **Te'lif ve Tercüme Encümeni**'nin muavenet-i takdîr-kârânesi sayesinde kâbil olmuştur. Yoksa eser uzun müddet daha neşredilemezdi. **Te'lif ve Tercüme Encümeni**'ne de beyan-ı teşekkür etmek borcumdur.

Fransızca yazılmış ism-i hasların [özel isimlerin] az çok tahrife uğradığı muhakkak olduğu için bunları tashih maksadıyla Türkçe eserlere bakmak ve uzun külfetlere katlanmak mecburiyeti karşısında düşündüğüm sırada **Mükremin Efendi**¹ isminde ciddi bir ilim adamı kendi kendiliğinden bana müracaat ederek bu tashîhatı yapmak teklifinde bulundu ve onun lûtf-ı müdekkikânesi ile tercüme birçok yanlışlıklardan kurtuldu. Kendisine karşı bu sahifelerde deyn-i şükrânânemi [şükran borcumu] ifa etmeği pek tatlı bir vazife bilirim.

---

¹ Bu zat, muhtemelen Mükremin Halil Yınanç'tır. (E.K.)

HUNLARIN, TÜRKLERİN, MOĞOLLARIN
VE DAHA SÂİR BATI TATARLARININ
TARİH-İ UMÛMÎSİ

BİRİNCİ CİLT

Talim ve Terbiye Encümeni Tarafından Kabul Edilmiştir.

HUNLARIN, TÜRKLERİN, MOĞOLLARIN
VE DAHA SÂİR BATI TATARLARININ
TARİH-İ UMÛMÎSİ

Muharriri:
de Guignes

Mütercimi:
Hüseyin Cahid

[Tashîh Eden: Mükremin Halil (Yınanç)]

İstanbul
1923 - Tanin Matbaası

BÜYÜK TATARİSTAN'IN TASVİR-İ AHVÂLİ

Büyük Tataristan bugün Etel [İtil, İdil] yahut Volga nehriyle Doğu Denizi arasında yer alan geniş ülkeleri içine alır. Güneyinde Çin, Tibet ile ve Ceyhun nehriyle sınırlandırılmıştır. Kuzeyinde bütün uzantısınca Sibiryâ ile hem-huduttur. Kadîmen Şit ülkesi, Şitistan (Scythie) namını taşırdı ve hemen hemen aynı genişliğe sahipti. Yalnız kuzey tarafında eski coğrafyacılar ona hiçbir hudut tayin etmezlerdi. Çünkü bugün Sibiryâ'yı teşkil eden memleketlerin kâffesi (hepsi) onlarca meçhul idi.

Batlamyus (Ptolémé) Şitistan'ı iki büyük kısma tefrik eder. Birincisine İmaüs'un bu tarafındaki; ikincisine öbür tarafındaki Şitistan namını verir. Birisi garp tarafında Asya Sarmatyası (Sarmatie Asiatique) ve Rha yahut Volga ile nihayetlenir. Şimalde meçhul memleketler vardır. Bunlar hükmolunabildiğine göre, Sibiryâ'da Tobolsk'a kadar uzamazlar. Cenupta Saslar (Saces), Maveraünnehir yahut Trans-oksiyan (Transoxiane) kumları ve şarkta da İmaüs Dağı bulunmaktadır. Diğeri garp tarafında yine bu dağa ve Saslar memleketine dayanarak şimalde doğru, o zaman hakkında hiçbir malûmât mevcut olmayan kıt'alara kadar imtidâd ederdi. Doğuda Serik (Serique) yahut Çin ve Çin'e tâbi olup bu nam altında toplanmış olan vilayetlerle nihayet buluyordu. Güney hududunu da Ganj nehrinin öbür tarafında yer almış olan Hindistan'ın kısımları teşkil ediyordu. Ptolémé'nin bu taksimi âdeta tabiatın taksimidir. Ganj nehrinin menba'larının kuzeyinde bir dağlar zinciri yükselir ki, kuzeye ve batıya doğru uzayıp giderek Hoten (Khoten), Yerken [Yarkent] ve Kâşgar'a vâsıl olur. Kâşgar'da kuzey doğuya dönerek İli nehrine kadar gider, kuzeye doğru çıkarak bu nehri takip eder. Ptolémé'nin İmaüs Dağı adını verdiği ve Şitistan'ı ikiye ayırdığını söylediği dağ, işte orada bulunmaktadır.

Bu büyük dağlar zinciri, muhtelif isimler taşımıştır; muhtelif

BİRİNCİ BÂB

KÜÇÜK BUHARİSTAN VE İMAÜS'UN BU TARAFINDA VE ÖTE TARAFINDAKİ ŞİTİSTAN KISMI

-I-

Hami Ülkesi ve Civarları

Ha-mi ülkesi Çinliler tarafından pek çok zamandan beri malumdur. Tarihlerinde çok kere ismi geçer. Bütün vilayet kadîmen İ-u-liou (Y-ou-liou) namını taşırdı. Çok kere Çin'in idaresi altında bulunmuştur. Fakat 713 milâdî tarihine doğru Çin (Tchin) [Tsin] namında bir aile burada bir krallık tesis etti. Kral namını taşıyan bu hükümdarlar Sum Hanedanı zamanında el'an orada paydar bulunuyorlardı. O vakte kadar on batın geçmişti. Vaktiyle bu ülke şehirlerle dolu idi. Fakat hemen tamamı şimdi harap olmuştur. En başlıcası İ-u-hien (Y-ou-hien) şehridir ki Hami ile aynı şeydir. Han imparatorları orada Çin askeri bulundururlardı. Sonraları Tam'lar buna İ-çeo (I-tcheou) namını verdiler. Çin'de geçerli ve yürürlükte olan bir âdete göre sülale kurucuları ve umûmiyetle bütün imparatorlar vilayet ve şehirlere yeni isimler vermek selahiyetine mâlik idiler. Onun için eski yer isimlerini tanımakta büyük müşkilat çekilir.

* * *

Hami'nin sair mahallere -Mim coğrafyasına göre- mesafesi

Hami'den Şensi(Chensi)'de Su-çeo(Su-tcheou)'ya kadar 1510 li

Hami'den güneyde Yu-muen-kuan 800 li

Hami'den güneydoğuda Yam-kuan 2730 li

Diğer şehirler şunlardır: Evvela, Hami'nin hudutlarının güney doğusunda Lop gölüne doğru Na-şe-hien. Hanlar vaktiyle bura-

J. de Guignes

**HUNLARIN, TÜRKLERİN, MOĞOLLARIN
VE DAHA SÂİR BATI TATARLARININ**

TARİH-İ UMÛMÎSİ
2

Mütercimi:
Hüseyin Cahit

1923-1925 Yılları arasında, İstanbul, Tanin Matbaasında basılmış olan sekiz
cilt ve toplam olarak 3758 sayfalık Osmanlıcasından

Yayına Hazırlayan:
Erol Kılınç

YAYIN NU: 1283
KÜLTÜR SERİSİ: 743

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-649-9 978-605-155-647-5 (Tk)

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 2018
2. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: İskender Türe

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak ve Cilt: Derya Mücellit Tel: (0212) 501 02 72

Baskı: ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Göztepe mah. Kazım Karabekir cad. No: 32
Mahmutbey-Bağcılar/İSTANBUL
Tel: (0212) 446 38 88 Pbx • Faks: (0212) 446 38 90
Sertifika Numarası: 10766

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akade-
mik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen
alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğal-
tılamaz ve yayımlanamaz.

FİHRİST

ÜÇÜNCÜ CİLDİN DEVAMI

DOKUZUNCU KİTAP

9-62

- Hoei-ke Türklerinin ve diğerlerinin Halifeler İmparatorluğu'na geçişi – Arapların ve (Hazret-i) Muhammed'in muhtasar târihleri
- 1- Mısır'da Tolun Oğulları Türklerinin 868 milâdî senesinden 905 senesine kadar târihleri – Suriye'de Halifelerle ve Rumlarla muhârebeler – Tolun Oğulları'nın ihtişamı – Karâmita'nın menşei ve muhtelif mezhepleri – Tolun Oğulları'nın Halifeler tarafından mahv edilmesi.
  - 2- İhşidiyye Türklerinin Mısır'da 935 milâdî senesinden 969 senesine kadar târihleri – Suriye'de Hemdanîlerle muhârebeleri – Fâtımîlerin Afrika'da müesseseseleşmeleri – Mısır'ın fethi ve İhşidiyye'nin yıkılışı.
  - 3- Gazneli Türklerinin Gazne'de ve Mâverâünnehir'de 961 milâdî senesinden 1182 senesine kadar târihleri – Sâmânîler, Buveyh Oğulları, Hoei-ke Türkleriyle muhârebeleri – Hindistan'ın, İran'ın, Gurcistan'ın bir kısmının fethi – Gurluların müesseseseleşmeleri, Gaznelilerin yıkılışı, Selçukluların İran'a geçişi.

ONUNCU KİTAP

63-140

İran Selçukluları Türklerinin 1029 milâdî senesinden 1194 senesine kadar târihleri – Buveyh Oğulları'nın yıkılışı, Bağdad'ın zaptı – Medye ve Gürcistan kıt'alarının zaptı – Bu Türklerin İstanbul'daki Rum İmparatorlarıyla muhârebeleri – Roma İmparatoru Diyojenes'in hezmeti ve esâreti – Bâtıniyye'nin menşe'leri, İran'da ve Suriye'de yerleşmeleri – Selçuklular İmparatorluğu'nda karışıklıklar ve ayrılıklar – Guzların yahut Uzların Horâsan'ı istilaları – Selçukluların inkırazı. Kirman Selçuklularının yahut Kavurtluların târihi.

DÖRDÜNCÜ CİLT

ON BİRİNCİ KİTAP

143-214

Konya Selçuklu Türklerinin 1081 milâdî târihinden 1294 senesi kadar târihleri – Bu Türklerin Rum İmparatorlarıyla muhârebeleri – Anadolu'nun fethi – Ehl-i Salîb'in menşe'leri – Piyer Lermite, Godfruva Dö Buyyon'un geçişleri – İznik muhâsarası ve İmparator Konrad ile Genç Fransız Kralı denilen Yedinci Lui'nin hezîmetleri – Bu imparatorluk dâhilinde karışıklıklar. Moğolların istilası – Konya Selçuklularının yıkılışı, devletlerinin parçalanması – Osmanlılar.

ON İKİNCİ KİTAP

215-275

Halep ve Şam Selçuklu Türklerinin 1087 milâdî târihinden 1154 senesine kadar târihleri – İran Selçuklularıyla muhârebeler – Ehl-i Salîb tarafından Suriye'nin fethi – Antakya Muhâsarası ve Frankların bütün seferlerinin târihi – Bâtınîlerin Suriye'de ilk yerleşmeleri, Franklarla münâsebetleri – Selçukluların yıkılışı – Ermenistan'da Ahlat hükümdarlarının târihi.

Türkmenlerin yahut Uzların Târihi – Uz denilen bu Türklerin Bölünüşü – Hârezm Türkmenleri – Suriye Türkmenleri yahut Artuklular (1082 milâdî târihinden 1220 senesine kadar) – Franklarla muhârebeleri – Mardin ve Âmid hükûmetleri.-

Salgurlu Türkmenleri yahut Fars Atabekleri.

ON ÜÇÜNCÜ KİTAP

277-370

Suriye Atabeklerinin milâdî 1084 târihinden 1250 senesine kadar târihleri – Franklarla muhârebeleri – Edesa'nın zaptı ve Ehl-i Salîb seferleri hakkında sâir tafsilat – Selahaddin'in menşe'i – Mısır'ın fethi – Atabeklerin yıkılışı.

Âzerbaycan Atabeklerinin yahut Pehlevanlıların târihi.

ON DÖRDÜNCÜ KİTAP

371-408

Hârezm Türklerinin 1097 milâdî târihinden 1246 senesine kadar târihleri – Selçuklular, Gurlular ve Hi-tanlarla muhârebeleri – Hindistan'ın fethi – Cengiz Han ve Moğolların Hârezm kıt'asını istilaları – Hârezmlilerin yıkılışı – Suriye'ye geçişleri – Franklarla muhârebeleri.

BEŞİNCİ CİLT

ON BEŞİNCİ KİTAP

411-533

Cengiz ile halefleri zamanında, 1147 târihinden 1259 târihine kadar Moğolların târihi – Çin'da, Tataristan'da, İnan'da, Suriye'de, Rusya'da, Lehistan'da ve Macaristan'da fütûhatları – Sen Lui'nin ve Papa'nın Büyük Han'a yolladıkları sefâretler – Niu-çe yahut Altun Hanlar İmparatorluğu'nun dağılması – Moğolların Hıristiyanlığı.

ON ALTINCI KİTAP

535-628

Çin'in Moğol İmparatorlarının yahut Yuen sülalesinin 1260 senesinden 1370 senesine kadar târihleri – Çin'de Songlar İmparatorluğunun çökmesi – Moğolların meşgul oldukları ilimler – Japonya'ya karşı büyük bir sefer – Tataristan'da ve Hındistan'da muhârebeler – Saraydaki nifak ve şikâk – Çinlilerin isyanı – Ming imparatorluk sülalesinin kurulması – Moğolların çıkarılması.

Moğolların Tataristan'da Kalkalar namı altında tekrar teessüsleri – Bu kavimlerin şimdiki halleri.

ALTINCI CİLT

ON YEDİNCİ KİTAP

631-714

1- İnan Moğollarının 1258 senesinden 1355 senesine kadar târihleri – Suriye muhârebeleri – Hıristiyanlarla ittifaklar – Papaya gönderilen

sefâret heyeti – Bu Moğolların Hıristiyanlığı – Tataristan Hanlarından ayrılıyorlar ve İslamiyeti kabul ediyorlar – Çobâniyân sülalesinin kuruluşu ve târihi – Moğolların çöküşü.

Bağdad şehrinde Moğollara halef olan İlhanlıların 1356 senesinden 1410 senesine kadar târihleri – Timür-leng'in Suriye'ye hücumu – Bağdad'ın zaptı.

Irak-ı Arap'ta İlhanlılara halef olan Kara Koyunlu Türkmenlerinin 1387 senesinden 1496 senesine kadar olan târihleri.

Aşağı Ermenistan ve Mezopotamya'da Kara Koyunlulara halef olan Ak Koyunlu Türkmenlerinin 1406 senesinden 1502 senesine kadar târihleri – Burgonya Dukası'nın, Venedik Cumhuriyeti'nin sefâret heyetleri – İran'da Safî (Safevî) Sülalesinin kuruluşu.

2- Çağatay Moğolları'nın 1232 senesinden 1369 senesine kadar târihleri – Timür-leng'in ikbâlinin başlangıcı.

Kâşgar yahut Küçük Buhârâ Moğollarının târihi.

İKİNCİ CİLDİN DİZİNİ

715-760

J. de Guignes

HUNLARIN, TÜRKLERİN, MOĞOLLARIN

VE DAHA SÂİR BATI TATARLARININ

TARİH-İ UMÛMÎSİ

3

Mütercimi:
Hüseyin Cahit

1923-1925 Yılları arasında, İstanbul, Tanin Matbaasında basılmış olan sekiz
cilt ve toplam olarak 3758 sayfalık Osmanlıcasından

Yayına Hazırlayan:
Erol Kılınç

YAYIN NU: 1283
KÜLTÜR SERİSİ: 743

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-650-5 978-605-155-647-5 (Tk)

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 2018
2. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: İskender Türe

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak ve Cilt: Derya Mücellit Tel: (0212) 501 02 72

Baskı: ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Göztepe mah. Kazım Karabekir cad. No: 32
Mahmutbey-Bağcılar/İSTANBUL
Tel: (0212) 446 38 88 Pbx • Faks: (0212) 446 38 90
Sertifika Numarası: 10766

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akade-
mik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen
alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğal-
tılamaz ve yayımlanamaz.

FİHRİST

ALTINCI CİLDİN DEVAMI

ON SEKİZİNCİ KİTAP

11-112

- 1- Kapçak Moğolları'nın 1223 senesinden 1613 senesine kadar târihlerin Rusya'nın fethi – Moğolların İstanbul İmparatorluğu'yla, Lehistan ile, Litvanya ile, Macaristan ile muhârebeleri – Timür-leng'in kuzey havâlisini istilasî – Cenevizlerin Kefe'de yerleşmesi – Kapçak İmparatorluğu'nun parçalanması – Astrakan hükûmeti – Nogayların ahlak ve âdetleri – Ejderhan'ın Ruslar tarafından zabtı – Kırım Hanlarının menşei.
- 2- Kırım Hanları'nın 1502 senesinden 1713 senesine kadar târihi – Kırım, Kuban ve Bucak Tatarlarının ahlak ve âdetleri – Ruslarla, Leh-lilerle ve Türklerle muhârebeleri – Cenevizlerin çıkarılması – Kırım Tatarlarının Osmanlı Türklerinin tebaası olmaları.
- 3- Kazan Hanları'nın târihi – Ruslara karşı muhârebeleri – Çar tarafından Kazan'ın fethi – Başkır ve Don Tatarlarının ahlak ve âdetleri.
- 4- Turan Tatarlarının, diğer adıyla Özbeklerin târihi – Büyük Buhârâ kıt'asına geçmeleri.-Şeybânî'nin Yayık nehri civarında yerleşmesi – Şibik Han'ın büyük fütuhâtı – Timür-leng'in âilesinin atılması ve bunların Hindistan'a geçmeleri – Buhârâ, Semerkand ve Belh'deki Özbek Hanları – Bu mmleketin ve sâkinlerinin hallerinin tasviri – Sartlar ve Buhârâlîler.
Taşkend Hanları yahut Kazaçya Orda Tatarları ve Karakalpaklar – Bu Tatarların ahlak ve âdetleri – Sibiryâ Hanları – Bu memleketin Ruslar tarafından fethi.

ON DOKUZUNCU KİTAP

113-194

Hârezm'deki Özbek Hanlarının târihi – İran Şahlarıyla ve Büyük Buhârâ Hanlarıyla muhârebeleri.

Avrupa'da “Kazak” namı altında maruf olan Moğollar tarafından Tataristan'dan atılan Kapçak kavimlerinin menşei ve ahlak ve âdetleri – Muhtelif kısımlara ayrılmaları.

Saporovski Kazakları.

Don Kazakları.

Yayık Kazakları.

YEDİNCİ CİLT

YİRMİNCİ KİTAP

197-291

- 1- Timür-leng tarafından kurulmuş olan Moğol İmparatorluğunun târihi – Tataristan'da, Hindistan'da, İran'da, Suriye'de, Rusya'da Timür-leng'in muazzam fetihleri – Horâsan'da ve Mâverâünnehir'de halefleri – Türkmenler ve Özbekler tarafından mahv edilmeleri.
- 2- Timür-leng neslinden gelen ve umûmiyetle “Büyük Moğollar” tabir edilen Hindistan'daki Moğol İmparatorluğunun kısa târihi.
- 3- Kalmukların târihinin hulasası, Çinlilerle muhârebeleri.

YİRMİ BİRİNCİ KİTAP

293-416

Mısır'da kurulmuş olan Bahriye Memlûklerinin yani Kapçak Türklerinin târihi – Eyyûbîleri durumları – Sen Lui'nin Mısır'a seferi, esâreti, Memlûklerle mes'eleleri – Abbasî Halifelerinin Mısır'da teessüsleri – Cengiz Han Moğollannın bu Memlûklerle muhârebeleri – İsmâiliyye'nin imhâsı – Frankların Suriye'ye seferleri, Hıristiyanların Arz-ı Mukaddes'ten tamamen çıkarılması – Kıbrıs adasında Memlûklerin muhârebeleri – Mısır'da yapılan icraat – Hıristiyanların çıkardıkları karışıklıklar – Arabistan'a sefer – Asya'yı, Afrika'yı ve Avrupa'yı tahrip eden Kara Vebâ hakkında tafsilat – Bahriye Memlûklerinin imhâsı – Kuvvetlerinin tafsilatı.

YİRMİ İKİNCİ KİTAP

417-491

- 1- Mısır'da yerleşen Burciye Memlûklerinin târihi – Türkmenlere, sâir Suriye hükümdarlarına, Timür-leng'e, Kıbrıs Hıristiyanlarına karşı muhârebeleri – Mısır'da karışıklıklar ve ihtilaller – Kıbrıs adasının fethi – Bu Memlûklerin imhâsı ve Mısır'ın Osmanlılara iltihakı.
- 2- Osmanlı Türklerinin menşei – İstanbul fethine kadar târihlerinin hulasası.

SEKİZİNCİ CİLT

Mütercimim Mukaddimesi 493

BİRİNCİ KİTAP

Çin İmparatorluğu	495
Masallar Devresi	496
U-tiler	499
Hialar Sülalesi	501
Tamlar Hânedanı	504
Çeular Sülalesi.....	508
Ta-Tsinler	511
İmparatorluğun Parçalanması.....	513
Hanlar Sülalesi	517
Şu-Han.....	523
Goeiler Sülalesi.....	524
U'lar Sülalesi	526
İmparatorluğun Bir Âile İdâresinde Birleşmesi	527
Kuzey İmparatorluğu	531
Pe-tsinler	531
Heu-çeular.....	532
Heu-Leamlar	532
Güney İmparatorluğu	534
Tsiler Sülalesi.....	536
Çin'ler Sülalesi.....	539
Sui Sülalesi.....	540

Tamlar Sülalesi.....	541
Heu-Leamlar.....	545
Heu-Tamlar.....	546
Heu-Hanlar.....	547
Heu-Çeular.....	547
Sumlar Sülalesi.....	548
Yu'enler Sülalesi.....	551
Mimler Sülalesi.....	551
Tsimler Sülalesi.....	554
İmparatora Tâbi Olmayan Husûsî Krallıklar.....	557
Tibet Milletleri.....	586
Doğu Tatarları.....	592
To-pa Tatarları Kralları.....	592
Goei Sülalesi.....	595
Doğu Goeiler.....	597
Jeu-jen Tatarları.....	598
İlk Sien-piler.....	600
Leao-tung Sien-pileri.....	601
Si-Yenler.....	602
Nan-Yen Krallığı.....	602
Heu-Yenler.....	603
Tu-ku-huen İmparatorluğu.....	604
Yu-un Sien-pileri.....	606
Leao Sien-pileri.....	606
Güney Leangları.....	607
Heu-çeular.....	608
Batı Tsinleri.....	609
Ki-tanlar.....	611
Kara Ki-tanlar.....	613
Pu-hai Krallığı.....	615
Niu-çeler.....	616
Tsimler Sülalesi.....	618
Batı Tatarları.....	621
Hiung-nular yahut Hunlar İmparatorluğu.....	623
Güney Hiung-nu Krallığı.....	625
Tsien-çaolar.....	627

Heu-çaolar.....	628
Hia Krallığı.....	629
Pe-Leang Krallığı.....	630
Doğu Türkleri İmparatorluğu.....	631
Batı Türkleri İmparatorluğu.....	634
Tu-ki-şiler Sülalesi.....	635
Tu-kiue-şiler Sülalesi.....	636
Sie-yen-tular.....	636
Kie-kia-sular.....	637
Hoei-keler İmparatorluğu.....	637
Heu-Tamlar.....	640
Heu-Hanlar.....	641
Pe-Hanlar.....	642
Tolun Oğulları Sülalesi.....	642
İhşidiyye Sülalesi.....	644
Gazneliler.....	645
Selçuklular.....	646
İran Selçukluları.....	647
Kirman Selçukluları.....	649
Konya Selçukluları.....	650
Halep Selçukluları.....	652
Şam Selçukluları.....	653
Artuklu Türkmenleri.....	656
Kapadokya Türkmenleri.....	657
Ahlat Melikleri.....	658
Atabekler.....	659
İrak Atabekleri.....	660
Musul Kolu.....	660
Halep Kolu.....	661
Cezîretü'bn-i Ömer Kolu.....	662
Sincar Kolu.....	663
Âzerbaycan Atabekleri.....	663
İran Atabekleri.....	665
Hârezm Sultanları.....	666
Kara Koyunlu Türkmenleri.....	667
Ak Koyunlu Türkmenleri.....	668

Bahriye Memlûkleri.....	669
Çerkes Memlûkleri.....	672
Osmanlılar.....	674
[Moğollar].....	676
Mum-kular.....	679
Yu'enler.....	681
Kuzey Yu'enleri.....	683
Kamul Hanları.....	684
İran Moğolları.....	685
Çobanlılar.....	686
İlkanlılar (İl-hanlılar).....	687
Çağatay Hanları.....	688
Kapçak Moğol Hanları.....	689
Nogay Sülalesi.....	691
Küçük Buhârâ Hanları.....	692
Turan yahut Sibiryâ Hanları.....	693
Buhârâ Özbek Hanları.....	694
Hârezm Özbek Hanları.....	694
Kırım Hanları.....	696
Kazan Hanları.....	697
Ejderhan Hanları.....	698
Timürlüler.....	699
Baburlular.....	700
Kalmuk Hanları.....	701
Tataristan'ın Sâir Küçük Hükümetleri.....	703
O-siun Krallığı.....	703
Uygur Krallığı.....	704
Şa-çeu Krallığı.....	705
Kâşgar, Yerkend, Hoten hükümetleri.....	705
Rusya Grandükleri.....	708
İlaveler.....	712

ON SEKİZİNCİ KİTAP

-I-

KAPÇAK MOĞOLLARI

Cengiz Han İmparatorluğu'nun yıkılmasından geniş imparatorluklar oluştu. Bunların kudret ve şevketi en cengâver milletleri bile dehşete düşürdü. Çin, Türkistan, İran ve Hindistan'ın bir kısmı bu fâtihin torunlarına tâbi oldular. Hiçbir imparatorluk Moğolların hükûmeti kadar geniş olmamıştır ve bu kadar sür'atle teşekkül etmemiştir. Fakat çok geçmeden İskender İmparatorluğu'nun âkıbetine uğramıştır. Yalnız şu farkla ki Makedonyalı fâtihin imparatorluğu yabancı ellere geçtiği halde Moğol İmparatorluğu, âilesinden hârice hiç çıkmadı. Cengiz Han kendi harîsâne emel ve tasavvurlarını takip etmeye kâbiliyetli evlatlar bırakıyordu. Bunların arasında dâima hüküm süren dayanışma ve ittifak, birbirlerine karşı gösterdikleri karşılıklı yardım, takip ettikleri siyâset, pederlerinin teşkil ettiği imparatorluğu parça parça taksim etmekle beraber bunu hakîki olmaktan ziyâde mevhum [sanal] bir tek hükümdara tâbi bir imparatorluk gibi telakkî etmek sâyesinde Asya'ya uzun müddet sâhip kaldılar.

Cengiz Han en büyük fütûhatıyla meşgul olduğu zamanlarda oğlu Tuşi'ye kuzey memleketlerini yani Kapçak kıt'asını ele geçirmek için mühim bir ordu vermişti. Tuşi¹, Cengiz Han ile Burtakucin'in ilk çocukları idi. Vâlidesi gebe iken Merkitler kendisini kaçırmışlardı. Bunlar bir Tatar aşîreti idiler. Yağmacılık hırsı ile o zaman sâdece bir aşîret reisi olan Cengiz Han'ın karargâhına hücum etmişlerdi. Burtakucin esîr edilerek Merkitler Hanına götürüldü. O da Keraitlerle olan dostluğuna binâen tekrar Cengiz Han'a iâde etti. Yolda bir erkek çocuk doğurdu. Cengiz buna Tuşi yani "misâfir"

*Tatarların
Umûmi
Târîhi
Pétiş.*

¹ Michou kendisine "Jokuham (Jocuham)" diyor. Haiton "Joşi" ismini veriyor. Plan Carpin ise "Tussuşhan" adı vermektedir.